

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง "ปัญหาการเรียนการสอนวิชาภูมิศาสตร์ชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย" นี้ ผู้วิจัยมีวัตถุประสงค์เพื่อที่จะศึกษาถึงปัญหาทั่วไปเกี่ยวกับการเรียนการสอนวิชาภูมิศาสตร์ชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ในกรุงเทพมหานคร เกี่ยวกับปัญหาของผู้บริหารด้านการเรียนการสอนวิชาภูมิศาสตร์ ปัญหาของครูสอนวิชาภูมิศาสตร์เกี่ยวกับผู้บริหารโรงเรียน หลักสูตร ตำราเรียน ความเข้าใจในแนวคิดวิชาภูมิศาสตร์ รวมทั้ง วิธีสอน กิจกรรม อุปกรณ์ และการวัดผล และความคิดเห็นต่าง ๆ ได้จากผู้บริหารโรงเรียน ครูสอนภูมิศาสตร์ และนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย

วิธีดำเนินงานวิจัย ผู้วิจัยได้สุ่มตัวอย่างประชากรเป็น 3 ประเภท คือ ผู้บริหารโรงเรียน จำนวน 20 คน ครูสอนวิชาภูมิศาสตร์ชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย รวมทั้งสิ้น 46 คน และนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย จำนวน 400 คน จากโรงเรียนรัฐบาล 9 แห่ง โรงเรียนราษฎร์ 9 แห่ง และโรงเรียนมัธยมสาธิต 2 แห่ง รวมตัวอย่างประชากรทั้งสิ้น 466 คน จาก 20 โรงเรียน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เป็นแบบสอบถามบุคคล 3 ชุด คือ แบบสอบถามผู้บริหาร แบบสอบถามครู และแบบสอบถามนักเรียน ประกอบด้วยคำถามแบบเลือกตอบ แบบปลายเปิด และ แบบประเมินค่า

การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้แบบสอบถามคืนครบ 466 ฉบับ และได้คำนวณหาค่ามัธยิมเลขคณิต ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และคิดค่าร้อยละ ตามวิธีการสถิติ แล้วจึงนำเสนอในรูปตาราง และบทความ

สรุปผลการวิจัย

1. ปัญหาเกี่ยวกับการบริหาร และผู้บริหาร โรงเรียน

ผู้บริหารเห็นว่ามีปัญหาในการบริหารการสอนภูมิศาสตร์คานต่าง ๆ ในระดับ ปานกลางเป็นส่วนใหญ่คั้งนี้ คือ ปัญหาเกี่ยวกับแบบเรียนที่กระทรวงบังคับใช้ กลุ่มเนื้อหาใน หลักสูตร ความรับผิดชอบและตรงต่อเวลาในการทำงานของครู งบประมาณในการซื้อ อุปกรณ์และหนังสือวิชาภูมิศาสตร์ ของโรงเรียน ครูที่มีวุฒิทางภูมิศาสตร์โดยเฉพาะในระดับ ปริญญาตรี การจัดครูสอนให้ตรงตามสายวิชา ส่วนปัญหาเกี่ยวกับงบประมาณในการจัดห้อง สักคมศึกษาของโรงเรียน ผู้บริหารเห็นว่า เป็นปัญหามาก ในขณะที่เดียวกันครูผู้สอนวิชา ภูมิศาสตร์เห็นว่า ปัญหาเกี่ยวกับผู้บริหารโรงเรียนเป็นปัญหปานกลาง ในค้านความเป็น ประชาธิปไตยในการบริหารงานของผู้บริหาร การให้ความร่วมมือแก่ครู การเห็นความสำคัญ และคุณค่าของวิชาภูมิศาสตร์ การให้ความสนับสนุนครูเข้ารับการศึกษอบรมเพิ่มเติม และ ความรู้เกี่ยวกับการ เรียนการสอนวิชาภูมิศาสตร์ของผู้บริหาร

2. ปัญหาเกี่ยวกับครูสอนวิชาภูมิศาสตร์

ผู้บริหารและนักเรียนเห็นว่า ปัญหาเกี่ยวกับความรู้ของครูเป็นปัญหาน้อย คือ ผู้บริหารเห็นว่า ครูผู้สอนวิชาภูมิศาสตร์มีความรู้ ความเข้าใจเนื้อหาในหลักสูตรวิชาภูมิศาสตร์ และสามารถคุมชั้นเรียนขณะทำการสอน โดยเฉลี่ยแล้วอยู่ในระดับค่อนข้างมาก ซึ่งตรงกับ ความเห็นของนักเรียนซึ่งส่วนมากร้อยละ 67.25 เห็นว่า ครูมีความรู้ดี มีวิธีการ สอนดี รองลงมา ครูมีบุคลิกดี สนใจนักเรียนทั่วถึงทุกคน และนักเรียนเพียงร้อยละ 4.25 ที่เห็นว่า ครูมีความรู้ไม่เพียงพอที่จะสอนนักเรียน นอกจากนี้ นักเรียนยังมีความเห็นว่า ถ้ามีโอกาส เลือกรุ่นสอนภูมิศาสตร์ นักเรียนส่วนมากร้อยละ 71.25 ต้องการครูที่มีความรู้ดี มีวิธีการ สอนทันสมัย เข้ากับนักเรียนได้ทุกคน และช่วยให้นักเรียนแก้ปัญหาได้ด้วยตนเอง

ส่วนลักษณะอื่น ๆ ของครูตามความเห็นของผู้บริหารโดยเฉลี่ยแล้วเป็นปัญหา ปานกลาง คือ ความถนัดในการสอนของครู ความเข้าใจในจุดมุ่งหมายของการสอน ความ ชำนาญในการสอน ชอบสอน ความรู้เกี่ยวกับวิธีสอนของครู และการรู้จักปรับปรุงวิธีการ สอนภูมิศาสตร์ให้ทันสมัยและเป็นที่น่าสนใจของนักเรียน แต่ผู้บริหารเห็นว่า ปัญหาเกี่ยวกับ

ครอบครัว และฐานะทางเศรษฐกิจของครู โดยเฉลี่ยแล้ว เป็นปัญหาน้อย

3. ปัญหาเกี่ยวกับตัวนักเรียน

ครูส่วนมากร้อยละ 67.39 เห็นว่า ปัญหาการสอนที่เกิดจากตัวนักเรียนนั้น เนื่องจากนักเรียนไม่เห็นความสำคัญและคุณค่าของวิชาภูมิศาสตร์ รองลงมา ร้อยละ 65.22 เห็นว่าวิชาภูมิศาสตร์มีคะแนนน้อยเกินไป ซึ่งตรงข้ามกับความเห็นของนักเรียนที่เห็นความสำคัญของวิชาภูมิศาสตร์ เพราะนักเรียนส่วนมากร้อยละ 54.50 เห็นว่า เป็นวิชาที่ช่วยฝึกทักษะในการสังเกต พิจารณา และมีเหตุผลในการแก้ปัญหา

4. ปัญหาทางด้านหลักสูตร

ปัญหาสำคัญของหลักสูตร ชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน ครูส่วนมาก ร้อยละ 69.57 เห็นว่าหลักสูตรกับคะแนนไม่สมดุลกัน รองลงมา หลักสูตรมีเนื้อหาซ้ำกันในแต่ละระดับชั้น ส่วนการจัดชั่วโมงเรียนต่อสัปดาห์ของวิชาภูมิศาสตร์นั้น ครูส่วนมากเห็นว่าที่จัดไว้แต่เดิมเหมาะสมดีแล้ว แต่นักเรียนส่วนใหญ่ต้องการให้เพิ่มชั่วโมงเรียนเป็น 2 ชั่วโมงต่อสัปดาห์

5. ปัญหาเกี่ยวกับตำราเรียน

ครูส่วนใหญ่เห็นว่า ปัญหาเกี่ยวกับแบบเรียนโดยเฉลี่ยแล้ว เป็นปัญหาปานกลาง ในด้านแบบเรียนคลุมเนื้อหาในหลักสูตร ความชัดเจนของคำอธิบาย ความยากง่ายของภาษาที่ใช้ การจัดลำดับเนื้อเรื่อง ความต่อเนื่องของแบบเรียน ส่วนด้านภาพประกอบ แผนที่ประกอบของแบบเรียนเป็นปัญหามาก และ คำถาม แบบฝึกหัด ข้อเสนอแนะในการเรียนของแบบเรียน เป็นปัญหามากที่สุด ซึ่งตรงกับความเห็นของนักเรียนส่วนมากที่เห็นว่า แบบเรียนมีรูปภาพ แผนที่ประกอบน้อยเกินไป นอกจากนี้ยังมีเนื้อหาล้าสมัย ไม่ทันต่อเหตุการณ์ปัจจุบัน และหนังสืออ่านประกอบวิชาภูมิศาสตร์ยังมีน้อยเกินไป

6. ปัญหาเกี่ยวกับความเข้าใจในแนวคิดวิชาภูมิศาสตร์

ปัญหาเกี่ยวกับความเข้าใจในแนวคิดวิชาภูมิศาสตร์ของครูภูมิศาสตร์ เป็นปัญหาน้อย เพราะครูมีความเข้าใจในแนวคิดวิชาภูมิศาสตร์เบื้องต้น โดยเฉลี่ยแล้วอยู่ในระดับค่อนข้างมาก เป็นส่วนใหญ่ คือ ครูเข้าใจว่าวิชาภูมิศาสตร์เป็นวิชาที่วัดความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับ

สิ่งแวดล้อม เป็นวิทยาศาสตร์เกี่ยวกับสภาพภูมิประเทศและภูมิอากาศ เป็นวิชาที่ว่าด้วยกิจกรรมทางด้านเศรษฐกิจของมนุษย์ และเป็นวิชาที่ศึกษาสิ่งที่เป็นเหตุเป็นผลต่อกัน ส่วนความเข้าใจอื่น ๆ โดยเฉลี่ยแล้วเป็นปัญหาในระดัปลานกลาง คือ วิชาภูมิศาสตร์ศึกษาจากสิ่งแวดล้อมก่อนไปยังสิ่งแวดล้อมออกไป ช่วยให้นักเรียนเห็นแนวทางในการแก้ปัญหาทางเศรษฐกิจทั้งในปัจจุบันและอนาคต และสามารถวิเคราะห์ รวมทั้งหาวิธีแก้ไข

7. ปัญหาการสอนวิชาภูมิศาสตร์

7.1 การเตรียมการสอน ครูส่วนมากตอบว่า เตรียมการสอนอย่างดีที่สุดครั้งรองลงมา เตรียมเมื่อเป็นเนื้อหาเหตุการณ์ใหม่ ๆ

7.2 การสอนและวิธีการสอน ปัญหาการสอนที่สำคัญ คือ การขาดแคลนอุปกรณ์การสอน รองลงมา ขาดแหล่งค้นคว้าหาความรู้เพิ่มเติม

ทางด้านวิธีสอน ครูส่วนมากสอนแบบอธิบายให้เด็กคิดค้นคว้าเพิ่มเติม นอกเหนือจากในหนังสือแบบเรียน ซึ่งใกล้เคียงกับความเห็นของนักเรียนส่วนมากที่ว่า ครูสอนแบบอธิบายไปตามบทเรียนในหลักสูตร แล้วให้จดลงในสมุด บางครั้งเปิดโอกาสให้เด็กค้นคว้าหาความรู้เพิ่มเติมและซักถามอย่างเสรี และในขณะที่ครูสอน นักเรียนส่วนมากรู้จักนำเอาเนื้อหาวิชาที่เรียนมาเปรียบเทียบกับสภาพจริง ๆ เสมอ รองลงมา มีความเข้าใจในเนื้อหาวิชาที่เรียน ถ้านักเรียนมีโอกาสเลือกวิธีสอน นักเรียนส่วนมากชอบวิธีสอนแบบบรรยายโดยใช้อุปกรณ์การสอนประกอบ และอธิบายแบบให้คิดค้นคว้าเพิ่มเติมนอกเหนือจากในแบบเรียน ซึ่งตรงกับวิธีสอนของครู ซึ่งส่วนมากร้อยละ 82.61 สอนแบบบรรยายโดยใช้อุปกรณ์การสอน และบรรยายประกอบการซักถาม ส่วนเทคนิคการสอนแผนใหม่นั้น ครูส่วนมากใช้วิธีสอนแบบแก้ปัญหา และใช้วิธีสอนแบบเก่า

เมื่อครูสอนจบในแต่ละชั่วโมง ครูส่วนมากเห็นควรต้องปรับปรุงการสอนครั้งต่อไปให้ดีขึ้นกว่าเดิม รองลงมา รู้สึกกังวลว่านักเรียนจะไม่เข้าใจบทเรียนดีพอ

อุปสรรคสำคัญที่ทำให้ครูสอนไม่ดี เนื่องจากครูมีภาระงานมากเกินไป รองลงมา ขาดการวิจารณ์ที่จะช่วยในการปรับปรุงการสอนดีขึ้น และเมื่อครูประสบปัญหาการสอน ครูส่วนมากคิดแก้ปัญหาด้วยตนเอง เช่น การค้นคว้าหาความรู้เพิ่มเติม นอกจากนี้ บางครั้งจะเกิดปัญหาการสอนไม่ทันตามหลักสูตร ครูส่วนมากร้อยละ 67.39

แก้ปัญหาด้วยการอธิบายเรื่องย่อ ๆ ให้นักเรียนฟังจนจบหลักสูตร รองลงมา นักนักเรียนมาสอนนอกเวลาเรียน ครูเพียงร้อยละ 2.17 เท่านั้นที่เห็นว่า ควรเลือกเอาเฉพาะบางตอนที่ออกข้อสอบมาอธิบายให้เด็กฟัง

7.3 การจัดกิจกรรม

ครูส่วนมากเห็นว่า การจัดกิจกรรมมีปัญหา เนื่องจากเนื้อหาวิชาภูมิศาสตร์มีมากเกินไปจนไม่มีเวลาจัดกิจกรรมในช่วงสอน รองลงมา ขาดอุปกรณ์และแหล่งความรู้ ส่วนการเชิญวิทยากรนั้น ทั้งครูและนักเรียนส่วนใหญ่มีความเห็นตรงกันว่า ไม่เคยเชิญวิทยากรมาให้ความรู้แก่นักเรียนเลย ทางด้านการจัดทัศนศึกษานั้น ครูส่วนมากเห็นประโยชน์ของการจัดทัศนศึกษา เป็นการให้ประสบการณ์ตรงแก่นักเรียน และยังช่วยให้นักเรียนรู้จักใช้ความคิดอย่างมีวิจารณญาณโดยการสังเกต แต่นักเรียนส่วนใหญ่ไม่เคยไปทัศนศึกษาเลย มีเพียงจำนวนน้อยที่เคยไปปีละครั้ง

7.4 อุปกรณ์การสอน

ครูและนักเรียนส่วนมากมีความเห็นตรงกันเกี่ยวกับชนิดของอุปกรณ์ที่ครูใช้คือ ใสแผ่นที่ ลูกโลก รูปภาพแผนที่ อยู่ในระดับค่อนข้างมาก แต่อุปกรณ์ประเภทเครื่องฉาย เช่น สไลด์ फिल्मสตริป ใสอยู่ในระดับน้อย และที่น้อยที่สุด คือ การเชิญวิทยากร

ปัญหาเกี่ยวกับเวลาในการทำอุปกรณ์การสอนของครู และงบประมาณในการจัดซื้ออุปกรณ์การสอนของโรงเรียน ครูส่วนมากเห็นว่า เป็นปัญหามาก

นักเรียนส่วนมากชอบให้ครูใสอุปกรณ์การสอน เพราะช่วยให้เข้าใจบทเรียนดีขึ้น และครูส่วนมากใสอุปกรณ์การสอนทุกครั้งที่สอนวิชาภูมิศาสตร์ ซึ่งตรงกับความเห็นของครูส่วนใหญ่ที่เห็นความจำเป็นในการใสอุปกรณ์การสอนในการปรับปรุงการสอนให้ดีขึ้นในระดับค่อนข้างมาก แต่นักเรียนมีความสนใจใสอุปกรณ์การสอน ครูมีทักษะและประสบการณ์ในการเลือกใสอุปกรณ์ และสามารถจัดหาอุปกรณ์ได้ตรงกับจุดมุ่งหมายของเรื่องที่จะสอนโดยเฉลี่ยแล้วอยู่ในระดับปานกลาง

7.5 การวัดผล

ครูและนักเรียนส่วนมากมีความเห็นตรงกันว่า วิธีการวัดผลส่วนมากใช้ข้อทดสอบทั้งแบบปรนัยและอัตนัยรวมกัน รองลงมา ให้นักเรียนตอบคำถามปากเปล่า

สำหรับระยะเวลาการวัดผล ครูส่วนมากให้นักเรียนทำข้อทดสอบประจำภาคก่อนปิดเทอม แต่ถ้ามมีโอกาสเลือก นักเรียนส่วนมากต้องการวัดผลการเรียนรู้ทุกครั้งที่บ้าน

ครูส่วนมากเห็นว่า การวัดผลวิชาภูมิศาสตร์มีปัญหา เนื่องจากไม่มีการวิเคราะห์ข้อทดสอบที่ออกไปแล้ว รองลงมา ขาดแคลนวัสดุและอุปกรณ์ในการสร้างแบบทดสอบ นอกจากนี้ ครูส่วนมากต้องการความช่วยเหลือด้านต่าง ๆ ทุกด้าน ทั้งทางด้านเนื้อหาวิชาการ วิธีสอน การสร้างและการใช้อุปกรณ์การสอน

8. ปัญหาและความคิดเห็นอื่น ๆ ของผู้บริหารโรงเรียน ครูสอนวิชาภูมิศาสตร์ และนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย

ผู้บริหารส่วนมาก เห็นว่าการขาดครูประจำการที่สอนวิชาภูมิศาสตร์ ทำให้โรงเรียนต้องใช้อัตราจ้างครูมาทำการสอนเป็นเหตุหนึ่งที่ทำให้ครูขาดความรับผิดชอบในการสอน นอกจากนี้งบประมาณของโรงเรียนมีน้อยไม่เพียงพอที่จะขยายห้องพักครู หรือสร้างห้องสังคมศึกษา นักเรียนมีพื้นฐานความรู้แตกต่างกันมาก

ครูสอนวิชาภูมิศาสตร์ ได้เสนอแนะให้ผู้บริหารโรงเรียนเปิดโอกาสให้ครูไปศึกษาอบรมเกี่ยวกับวิธีสอนใหม่ ๆ บ้าง นอกจากนี้ควรสร้างห้องสังคมศึกษาและแบ่งหมวดวิชาให้แยกจากกันโดยเด็ดขาด และกระทรวงศึกษาธิการควรจะจัดให้มีการแปลหนังสือตำราภูมิศาสตร์ใหม่ ๆ ออกเป็นภาษาไทยบ้าง และดัดแปลงให้สอดคล้องกับลักษณะท้องถิ่นของไทย

นักเรียนส่วนมากเสนอแนะให้ครูพยายามปรับปรุงตนเองทางด้านความรู้ บุคลิกภาพ วิธีสอนให้สัมพันธ์กับวิชาอื่น ๆ ครูควรใช้อุปกรณ์การสอนทุกครั้ง ควรเปิดโอกาสให้นักเรียนนำปัญหาสังคมที่เกี่ยวกับวิชาภูมิศาสตร์มาอภิปรายอย่างน้อยเดือนละครั้ง นอกจากนี้ควรเชิญวิทยากรมาให้ความรู้แก่นักเรียนบ้าง ควรจัดทัศนศึกษาอย่างน้อยเทอมละครั้ง และควรปรับปรุงระบบการวัดผลใหม่ โดยวัดความเข้าใจมากกว่าการท่องจำ

อภิปรายผลการวิจัย

1. ปัญหาเกี่ยวกับการบริหารและผู้บริหารโรงเรียน

เป็นที่น่าสังเกตว่า ผู้บริหารได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับปัญหาที่เกิดขึ้นในการ

บริหารโรงเรียนโดยเฉลี่ยแล้วอยู่ในระดับปานกลางเกือบทั้งหมด เช่น ความรับผิดชอบและตรงต่อเวลาในการทำงานของครู งบประมาณของโรงเรียนในการซื้ออุปกรณ์และหนังสือ ภูมิศาสตร์ การจัดครูสอนให้ตรงตามสายวิชา คงจะเนื่องมาจากผู้บริหารไม่ได้เข้าไปบริหารการสอนโดยตรง อาจจะมอบหมายความรับผิดชอบในการบริหารการสอนให้กับหัวหน้าหมวดสังคมศึกษาหรือผู้ช่วยฝ่ายวิชาการ ฉะนั้น ความเข้าใจในปัญหาเกี่ยวกับตัวครูและการเรียนการสอนวิชาภูมิศาสตร์จึงมีน้อย

ปัญหาสำคัญของการบริหารการสอน ก็คือ การขาดงบประมาณในการจัดห้องสังคมศึกษา ผลการค้นคว้าครั้งนี้ตรงกับผลการค้นคว้าของ พาณี แสงกิจ¹ ที่พบว่าโรงเรียนส่วนใหญ่มีห้องสังคมศึกษาและพิพิธภัณฑสถานศึกษาน้อยมาก ครูผู้สอนภูมิศาสตร์และผู้บริหารเห็นว่าเป็นปัญหาสำคัญอย่างหนึ่ง คงจะเนื่องมาจากต้องการให้เป็นแหล่งค้นคว้าหนังสือตำราและหนังสืออ่านประกอบวิชาภูมิศาสตร์ของเด็กนักเรียน รวมทั้ง เป็นแหล่งเก็บวัสดุอุปกรณ์ในการสอนด้วย แต่การขาดห้องสังคมศึกษาก็ไม่น่าจะเป็นปัญหามากนัก ถ้าครูผู้สอนจะได้จัดมุมเสริมประสบการณ์ให้แก่เด็กนักเรียน เกรียง เอี่ยมสกุล² ได้กล่าวถึงมุมเสริมประสบการณ์ไว้ว่า มุมเสริมประสบการณ์ คือที่แห่งใดแห่งหนึ่งในห้องเรียนซึ่งครูจัดเอกสาร หรืออุปกรณ์ต่าง ๆ เกี่ยวกับวิชาที่เด็กเรียนวางไว้ เพื่อให้เด็กแสวงหาประสบการณ์ หรือความรู้ของตนเอง สถานที่ดังกล่าวอาจเป็นโต๊ะเรียน เป็นตู้ หรือเป็นชั้น กำหนดให้อยู่ข้างห้องเรียน หน้าชั้นเรียน หลังชั้นเรียน หรือมุมใดมุมหนึ่ง มุมเสริมประสบการณ์บางที่ก็เรียกว่า มุมสังคมศึกษา

และจะสังเกตเห็นด้วยว่า ครูภูมิศาสตร์ได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับผู้บริหารโรงเรียนอยู่ในระดับปานกลางทั้งหมด ซึ่งแสดงให้เห็นว่า ครูเองเห็นว่าผู้บริหารโรงเรียนทำให้เกิดปัญหาการเรียนการสอนอยู่ในระดับปานกลาง จากลักษณะหนึ่งของผู้บริหารตาม

¹พาณี แสงกิจ, เรื่องเดิม.

²เกรียง เอี่ยมสกุล, "มุมเสริมประสบการณ์," โรงเรียนประถมศึกษาปฏิบัติ (หน่วยพิมพ์และจำหน่ายศาสนภณัท, 2512), หน้า 136.

ความเห็นของครูที่ว่า ผู้บริหารมีลักษณะเป็นประชาธิปไตยในการบริหารงาน มีความรู้และให้ความสนับสนุนครูภูมิศาสตร์ให้เข้ารับการอบรม อยู่ในระดับปานกลาง แสดงให้เห็นว่าผู้บริหารบริหารโรงเรียน และบริหารการสอนโดยการประชุมปรึกษากับหัวหน้าหมวดสังคมศึกษาและครูผู้สอนพอสมควร และคงจะเปิดโอกาสให้หมวดสังคมศึกษามีอิสระในการบริหารงานการสอนบ้าง จากการค้นพบครั้งนี้ ผู้บริหารบางคนศึกษาวิชาภูมิศาสตร์เป็นวิชาเอก จึงเห็นความสำคัญในการสอนวิชานี้ และให้ความสนับสนุนการเรียนการสอนวิชาภูมิศาสตร์มากขึ้น เช่น การจัดหาวัสดุอุปกรณ์การสอน รวมทั้งวิธีการสอนแผนใหม่ เป็นต้น

2. ปัญหาเกี่ยวกับครูผู้สอนภูมิศาสตร์

ผู้บริหารและนักเรียนให้ความเห็นเกี่ยวกับตัวครูตรงกัน ที่ว่าครูภูมิศาสตร์มีความรู้ความเข้าใจเนื้อหาในหลักสูตรวิชาภูมิศาสตร์ค่อนข้างมาก และมีวิธีการสอนดี จากการค้นพบครั้งนี้ ครูส่วนมากได้รับการศึกษาถึงขั้นปริญญาตรี และส่วนใหญ่สำเร็จการศึกษาทางด้านวิชาครูมาแล้วทั้งสิ้น เช่น สำเร็จการศึกษามัธยมศึกษา (ก.ศ.บ.) ครูศาสตร์มัธยมศึกษา (ค.บ.) และยังได้ศึกษาวิชาภูมิศาสตร์เบื้องต้นมามากพอสมควร เช่น ภูมิศาสตร์กายภาพ ภูมิศาสตร์เอเชีย แสดงให้เห็นว่า ครูส่วนใหญ่ได้รับการศึกษาและการฝึกฝนอบรมทางด้าน การสอนวิชาภูมิศาสตร์มาโดยเฉพาะ จึงมีความรู้ ความเข้าใจในวิชานี้อยู่ในระดับค่อนข้างมาก

ผลการค้นคว้าครั้งนี้ ใกล้เคียงกับผลการค้นคว้าของ จารีย์ จิตนุสนธิ³ ที่พบว่า ครูส่วนใหญ่ได้รับการศึกษาสำเร็จถึงขั้นปริญญาตรีขึ้นไป

ผลการค้นคว้าครั้งนี้ตรงข้ามกับผลการค้นคว้าของ อมรา มนัสวานิช⁴, จริญญาคุณมี⁵ และ คำวิ เกิดเกตุ⁶ ที่พบว่า ครูภูมิศาสตร์ส่วนมากขาดคุณวุฒิ และไม่ได้รับการฝึกฝน

³จารีย์ จิตนุสนธิ, เรื่องเดิม.

⁴อมรา มนัสวานิช, เรื่องเดิม.

⁵จริญญา คุณมี, เรื่องเดิม.

⁶คำวิ เกิดเกตุ, เรื่องเดิม.

เกี่ยวกับการสอนวิชาสังคมศึกษามาโดยเฉพาะ ทำให้การสอนขาดประสิทธิภาพ และเกิดปัญหาการใช้อุปกรณ์การสอนไม่เป็น

เป็นที่น่าสังเกตว่า อาจารย์ จิตนุสนธิ ได้ทำการวิจัยในโรงเรียนมัธยมศึกษาในกรุงเทพมหานครเช่นเดียวกับผู้วิจัย ผลการค้นคว้าเกี่ยวกับตัวครูจึงคล้ายคลึงกัน แต่การวิจัยของอมรา มนัสวานิช ศึกษาในภาคการศึกษาที่ 2 จรรยา คุณมี ศึกษาในภาคตะวันออก เฉียงเหนือ คำวิ เกิดเกตุ ศึกษาในภาคการศึกษา 1 ผลการวิจัยจึงออกมาต่างกัน ซึ่งพอจะชี้ให้เห็นว่า ครูในโรงเรียนมัธยมศึกษาในกรุงเทพมหานครส่วนมากมีคุณวุฒิถึงขั้นปริญญาตรี แต่ในส่วนภูมิภาค ครูยังขาดคุณวุฒิเป็นจำนวนมาก

ส่วนลักษณะอื่น ๆ ของครู ตามความเห็นของผู้บริหารนั้นอยู่ในระดับปานกลาง ที่น่าสังเกตคือ ครูชอบสอนวิชาภูมิศาสตร์ เตรียมการสอนสม่ำเสมอ มีความรู้เกี่ยวกับวิธีสอนวิชาภูมิศาสตร์ มีความกระตือรือร้นในการศึกษาอบรมเพิ่มเติม ใช้อุปกรณ์การสอนวิชาภูมิศาสตร์บ่อยครั้ง ความเห็นของผู้บริหารดังกล่าว ตรงข้ามกับความเห็นของครูที่ว่า ครูส่วนมากชอบสอนวิชาภูมิศาสตร์ เตรียมการสอนอย่างดีทุกครั้ง มีความรู้เกี่ยวกับวิธีการสอนดี เพราะได้รับการฝึกฝนมาโดยเฉพาะ และใช้อุปกรณ์ทุกครั้งการสอนภูมิศาสตร์ จะสังเกตเห็นว่าเมื่อครูมีความรู้ ความสนใจวิชาอื่น ก็ทำให้เกิดความกระตือรือร้นในการเตรียมสอนให้ดีที่สุด ส่วนความต้องการที่จะเข้ารับการอบรมเพิ่มเติมนั้น ครูส่วนมากเสนอแนะให้ผู้บริหารส่งครูไปสัมมนาหรือเข้ารับการอบรมเพิ่มเติมเกี่ยวกับ วิธีสอนแผนใหม่บาง การสร้างแบบทดสอบ เป็นต้น จึงน่าที่ผู้บริหารจะได้ให้ความสนใจเกี่ยวกับการเรียนการสอนวิชาภูมิศาสตร์ให้มากกว่านี้ เช่น การร่วมมือกับกระทรวงศึกษาธิการ จัดอบรมครูภูมิศาสตร์เป็นครั้งคราว รวมทั้งการให้คำปรึกษาหารือเกี่ยวกับปัญหาการเรียนการสอนแก่ครูภูมิศาสตร์บาง จะช่วยให้ผู้บริหารมีความเข้าใจในตัวครูภูมิศาสตร์มากกว่าเดิม และยังช่วยให้ครูมีกำลังใจในการทำงานดีขึ้นด้วย

3. ปัญหาเกี่ยวกับตัวนักเรียน

การที่ครูส่วนมากเห็นว่า ปัญหาการสอนที่เกิดจากตัวนักเรียน เนื่องมาจากนักเรียนส่วนมากไม่เห็นความสำคัญและคุณค่าของวิชาภูมิศาสตร์ ซึ่งตรงข้ามกับความเห็นของนักเรียนส่วนมากที่เห็นว่า วิชาภูมิศาสตร์เป็นวิชาที่ช่วยฝึกทักษะในการสังเกต พิจารณา และ

มีเหตุผลในการแก้ปัญหา แสดงให้เห็นว่า นักเรียนเห็นความสำคัญและคุณค่าของวิชาภูมิศาสตร์พอสมควร แต่การที่นักเรียนบางส่วนไม่เห็นคุณค่าของวิชานี้ คงจะเนื่องมาจากวิชาภูมิศาสตร์มีคะแนนน้อยเกินไป หลักสูตรกับคะแนนไม่สมดุลกัน คือหลักสูตรกว้างมากและเนื้อหาหนัก แต่คะแนนที่ให้น้อยเกินไป นอกจากนี้ อาจจะเนื่องมาจากวิธีสอนภูมิศาสตร์ของครู คือ ครูไม่รู้จักสรุปหลักเกณฑ์สำคัญของเนื้อหา ไม่ใช่กิจกรรมการสอนที่นักเรียนจะได้เรียนรู้ด้วยวิธีการของนักภูมิศาสตร์บ้าง และไม่ได้มีส่วนร่วมในการเรียนเท่าที่ควร นักเรียนจึงเกิดความเบื่อหน่าย จากการค้นพบครั้งนี้ นักเรียนส่วนมากได้กล่าวถึงวิธีการสอนของครูว่า ครูสอนโดยการอธิบายตามบทเรียนในหลักสูตร แล้วให้นักเรียนจดลงสมุด มีบางครั้งที่เปิดโอกาสให้นักเรียนค้นคว้าและซักถาม ผลการค้นคว้าครั้งนี้ตรงกับบทความของ บุญถิ่น อุตตากร⁷ ที่กล่าวถึงปัญหาครูสอนว่า ครูมักใช้วิธีสอนแบบเก่า ๆ นักเรียนไม่มีโอกาสแสดงความคิดเห็น และค้นคว้าด้วยตนเอง ครูไม่รู้จักศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมให้ทันต่อเหตุการณ์ของโลกปัจจุบัน นอกจากนี้ นักเรียนส่วนใหญ่ยังได้เสนอแนะให้มีการอภิปรายเกี่ยวกับปัญหาต่าง ๆ ในสังคมที่เกี่ยวกับวิชาภูมิศาสตร์อย่างน้อยเดือนละครั้ง และเสนอแนะให้ครูปรับปรุงตัวเองทางด้านความรู้ วิธีสอนให้สัมพันธ์กับวิชาอื่น ๆ บ้าง ฉะนั้น วิธีสอนของครูจึงน่าจะเป็นสาเหตุประการหนึ่งที่ทำให้นักเรียนไม่เห็นความสำคัญ และคุณค่าของวิชานี้เท่าที่ควร ครูจึงควรจะได้ปรับปรุงตนเองให้มีความรู้กว้างขวาง และมีวิธีสอนเป็นที่น่าสนใจมากกว่าเดิม เช่น วิธีการสอนแบบแก้ปัญหา หรือแบบสืบสวน สอบสวน เป็นต้น รวมทั้งการฉายภาพยนตร์ สารคดีประกอบการสอนบ้าง และควรเชิญวิทยากรมาให้ความรู้แก่นักเรียนบ้างเป็นครั้งคราว

4. ปัญหาทางด้านหลักสูตร

ปัญหาสำคัญ คือ หลักสูตรกับคะแนนไม่สมดุลกัน ผลการค้นคว้านี้ตรงกับผลการค้นคว้าของ พาณี แสงกิจ⁸ ที่พบว่า หลักสูตร คะแนน และเวลาในการสอนสังคมศึกษาไม่สมดุลกัน คงจะเนื่องมาจากหลักสูตรวิชาภูมิศาสตร์กว้างมาก ครูไม่เข้าใจหลักสูตรดี

⁷บุญถิ่น อุตตากร, เรื่องเคม, หน้า 49 - 55.

⁸พาณี แสงกิจ, เรื่องเคม.

เท่าที่ควร และครูอาจจะไม่รู้จักนำเอาหัวใจสำคัญของเนื้อหามาสอนนักเรียน ทำให้เกิดปัญหา การสอนไม่ทันตามหลักสูตรชั้น นอกจากนี้ วิชาอื่นยังมีคะแนนน้อยเกินไป ทำให้นักเรียนไม่ เห็นความสำคัญของวิชาอื่นเท่าที่ควร จึงนำที่กระทรวงศึกษาธิการจะได้ปรับปรุงหลักสูตรกับ คะแนนให้เหมาะสมกัน อาจแก้ปัญหาโดยลดความซ้ำซากใน เนื้อหาวิชาของแต่ละระดับชั้นลง ก็จะช่วยได้มาก และครูผู้สอนเองก็อาจจะสร้างหน่วยการสอนขึ้นมา โดยนำเอาเนื้อหาวิชา ที่เกี่ยวข้องและสัมพันธ์กัน เข้ามารวมไว้ในหน่วยเดียวกัน และครูควรเตรียมโครงการสอน ระยะยาวไว้ตลอดปีด้วย

ส่วนการจัดชั่วโมงเรียนต่อสัปดาห์ของวิชาภูมิศาสตร์นั้น ครูส่วนใหญ่เห็นว่า ที่จัดไว้แต่เดิมเหมาะสมแล้ว ซึ่งตรงข้ามกับความเห็นของนักเรียนส่วนมากที่ต้องการให้เพิ่ม ชั่วโมงเป็น 2 ชั่วโมงต่อสัปดาห์ คงจะเนื่องมาจากนักเรียนเห็นว่า ครูสอนเนื้อหาไม่ทัน ตามกำหนดทดสอบเสมอ จึงเห็นควรให้เพิ่มชั่วโมงอีก 1 ชั่วโมง หรือนักเรียนอาจจะรู้สึกว่า วิชาภูมิศาสตร์เป็นวิชาที่น่าสนใจและให้ประโยชน์แก่นักเรียนในการดำรงชีวิตในสังคมปัจจุบัน แต่การที่ครูเห็นว่า ที่จัดไว้แต่เดิมนั้นเหมาะสมดีแล้ว คงจะเนื่องมาจากครूमี่ภาระการสอน มากอยู่แล้ว จากการค้นพบครั้งนี้ ครูทำการสอนเฉลี่ย 18 - 20 ชั่วโมงต่อสัปดาห์ ต้อง สอนวิชาอื่นด้วยทำให้ต้องเตรียมการสอนมากขึ้น บางคนยังต้องทำงานพิเศษอย่างอื่นที่ไม่ใช่ การสอน ก็ยังเป็นภาระหนัก ซึ่งหน้าที่ผู้บริหารจะได้พิจารณาชั่วโมงการทำงานของครูให้ เหมาะสมกว่านี้

5. ปัญหาเกี่ยวกับตำราเรียน

ครูกับนักเรียนมีความเห็นตรงกันว่า แบบเรียนมีคำถาม แบบฝึกหัด รูปภาพ แผนที่ประกอบน้อยเกินไป และเนื้อหาล้าสมัยไม่ทันเหตุการณ์ ผลการค้นคว้าโดยตรงกับการ ค้นคว้าของ จารีย์ จิตนุสนธิ⁹ และ คารี เกิดเกตุ¹⁰ ที่พบว่า แบบเรียนไม่มีคำถามท้ายบท ไม่มีกิจกรรมที่ดี และเนื้อหาล้าสมัยไม่ทันเหตุการณ์

⁹จารีย์ จิตนุสนธิ, เรื่องเดิม.

¹⁰คารี เกิดเกตุ, เรื่องเดิม.

✓ จากผลการค้นคว้าดังกล่าว แสดงให้เห็นว่า ปัญหาเกี่ยวกับแบบเรียนเป็นปัญหาเรื้อรังมานาน ยังมีได้รับการปรับปรุงให้ถูกต้อง สมบูรณ์ คงจะเนื่องมาจากกระทรวงศึกษาธิการ เห็นว่า ครูควรมีหน้าที่ในการจัดหาแบบฝึกหัด คำถาม แผนที่ มาให้นักเรียนเอง นอกจากนี้ ครูเองก็มีประมวลการสอนอยู่แล้ว ซึ่งได้แนะนำทั้งวิธีสอน กิจกรรมการสอน และการใช้อุปกรณ์ ครูอาจจะค้นคว้านำมาดัดแปลงใช้ได้บ้าง และครูเองก็ควรที่จะสอนโดยโยงเนื้อหาในแบบเรียนให้สัมพันธ์กับเหตุการณ์ปัจจุบัน ก็จะช่วยให้เนื้อหาในแบบเรียนทันสมัยขึ้นด้วย แต่อย่างไรก็ตาม หนังสือแบบเรียนของกระทรวงศึกษาธิการใช้กันทั่วประเทศ ในส่วนภูมิภาคห่างไกลจากแหล่งค้นคว้าต่าง ๆ ก็มักใช้แบบเรียนเป็นหลักในการเรียนการสอน ถ้าแบบเรียนล้าสมัย และมีข้อบกพร่องมาก เท่ากับนักเรียนก็เรียนแบบท่องจำ มองไม่เห็นภาพพจน์ และโอกาสที่ครูจะมีเวลาเข้ามาค้นคว้าเพิ่มเติมมีน้อยมาก เพราะครูก็สอนมากชั่วโมงอยู่แล้ว จึงน่าที่ผู้จัดทำแบบเรียนจะได้คำนึงถึงข้อนี้ และควรปรับปรุงแบบเรียนให้เป็นทั้งตำราเรียน และคู่มือครูด้วย นอกจากนี้ อาจารย์ผู้สอนในสถาบันชั้นสูง และครูสอนภูมิศาสตร์ในโรงเรียนมัธยมศึกษาที่มีความรู้ ความชำนาญ ควรจะร่วมมือกัน แต่ง แปล หนังสือตำราภูมิศาสตร์ และดัดแปลงให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่นต่าง ๆ ด้วย

6. ปัญหาเกี่ยวกับความเข้าใจในแนวคิดวิชาภูมิศาสตร์

ครูส่วนมากมีความเข้าใจในแนวคิดวิชาภูมิศาสตร์เบื้องต้นอยู่ในระดับค่อนข้างมาก โดยเฉพาะความเข้าใจที่ว่า วิชาภูมิศาสตร์เป็นวิชาที่ว่าด้วย ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม ซึ่งครูได้ให้คำเฉลยอยู่ในระดับสูงกว่าข้ออื่น ๆ คงจะเนื่องมาจากแนวคิดข้อนี้ได้ถูกกำหนดไว้ในหลักสูตรระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย และแม้แต่ในหลักสูตรระดับปริญญาตรีก็ได้กำหนดไว้ด้วย จากการค้นพบครั้งนี้ ครูส่วนมากสำเร็จการศึกษาทางด้านวิชาครู และมีคุณวุฒิถึงขั้นปริญญาตรีเป็นส่วนใหญ่ จึงน่าจะเป็นเหตุผลสำคัญที่ทำให้ครูมีความเข้าใจในแนวคิดวิชาภูมิศาสตร์โดยเฉลยแล้วอยู่ในระดับค่อนข้างมาก เพราะได้รับการศึกษาทางด้านหลักเกณฑ์ภูมิศาสตร์ และได้รับการฝึกฝนอบรมเกี่ยวกับการเรียนการสอนวิชานี้มา โดยเฉพาะ แต่อย่างไรก็ตาม ก็น่าจะติดไปถึงปัญหาสำคัญอีกประการหนึ่งว่า เมื่อครูมีความเข้าใจแนวคิดวิชาภูมิศาสตร์แล้ว ครูได้นำมาปฏิบัติ โดยนำมาใช้ในการสอนนักเรียนบ้างหรือไม่ เพราะถ้าครูนำมาใช้ในการสอนนักเรียนแล้ว ปัญหาทางด้านการเรียนการสอนวิชา

ภูมิศาสตร์ก็คงจะไม่มากเท่าปัจจุบัน

7. ปัญหาการสอนวิชาภูมิศาสตร์

7.1 การเตรียมการสอนวิชาภูมิศาสตร์ ครูส่วนมากเตรียมการสอนอย่างดี ทุกครั้ง ซึ่งตรงข้ามกับความคึกของผู้วิจัยที่ตั้งไว้ว่า ครูมีภาระการงานมากเกินไป จะทำให้ ครูมีเวลาเตรียมการสอนน้อย

ผลการค้นคว้าข้อนี้ ตรงกับผลการค้นคว้าของ คาร์วิ เกิดเกต¹¹ ที่พบว่า ครูส่วนมากเตรียมการสอนอย่างดีทุกครั้ง

จากการค้นพบ แสดงให้เห็นว่า ถึงแม้ครูจะมีภาระการงานมาก ครูก็มีความรับผิดชอบในหน้าที่ของตนเป็นอย่างดี

7.2 การสอน และวิธีสอน ปัญหาสำคัญ คือ การขาดแคลนอุปกรณ์ และแหล่งค้นคว้าหาความรู้

ผลการค้นคว้านี้ ตรงกับผลการค้นคว้าของผู้วิจัยหลายคน เช่น จิตรบุญรวม เหวาวัฒนา¹² จารีย์ จิตนุสนธิ¹³ บุญล้วน บุญเกิดราม¹⁴ ที่พบว่า โรงเรียนส่วนมากขาดแคลนอุปกรณ์ โดยเฉพาะอุปกรณ์ประเภทเครื่องฉาย อุปกรณ์ที่ยังมีอยู่ก็ล้าสมัย และยังขาดหนังสือตำราที่ใช้ค้นคว้า

จากการค้นพบดังกล่าว แสดงให้เห็นว่า การสอนวิชาสังคมศึกษา และ วิชาภูมิศาสตร์ ไม่ว่าจะเป็นในโรงเรียนส่วนกลาง หรือส่วนภูมิภาค ต่างก็ประสบปัญหาการขาดแคลนอุปกรณ์การสอนและแหล่งค้นคว้าเพิ่มเติมเช่นเดียวกัน แต่ปัญหาการขาดอุปกรณ์ ไม่น่าจะเป็นปัญหามากนัก ถ้าครูจะรู้จักทำอุปกรณ์การสอนใช้เองบ้าง เช่น การทำแผนที่ โครงร่าง การทำแผนภูมิ การหารูปภาพจากหนังสือพิมพ์ แมกกาซีน ปฏิทิน มาประกอบ

¹¹ เรื่องเดียวกัน.

¹² จิตรบุญรวม เหวาวัฒนา, เรื่องเดิม.

¹³ จารีย์ จิตนุสนธิ, เรื่องเดิม.

¹⁴ บุญล้วน บุญเกิดราม, เรื่องเดิม.

การสอนบ้าง นอกจากนี้ครูอาจจะขอเยี่ยมชมภาพยนตร์สารคดีที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่จะสอนจาก สถาบันต่างประเทศ หรือศูนย์เทคโนโลยีทางการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ บ้าง ก็จะช่วยแก้ปัญหาการขาดแคลนอุปกรณ์ไปได้พอสมควร นอกจากนี้ผู้บริหารก็อาจจะจัดสรรงบประมาณส่วนหนึ่งจัดซื้ออุปกรณ์และหนังสือตำราภูมิศาสตร์อย่างน้อยปีละครั้ง ก็จะช่วยแก้ปัญหาได้บ้าง

ส่วนปัญหาเกี่ยวกับวิธีสอนของครูนั้น วิธีสอนแบบอธิบายประกอบการค้นคว้า และซักถามที่ครูส่วนมากใช้นั้น ถ้าครูใช้วิธีสอนแบบนี้ทุกครั้ง จะทำให้นักเรียนเกิดความเบื่อหน่าย จะเห็นว่านักเรียนได้เสนอแนะให้มีการอภิปรายเกี่ยวกับปัญหาต่าง ๆ ในวิชาภูมิศาสตร์บ้าง เป็นการเปลี่ยนบรรยากาศการเรียนการสอน โดยให้นักเรียนมีโอกาสแสดงความรู้ความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาต่าง ๆ ในวิชาภูมิศาสตร์บ้าง ส่วนวิธีการสอนแบบใหม่นั้น ครูส่วนมากใช้วิธีการสอนแบบแก้ปัญหาและวิธีสอนแบบเกา ๆ ปล่อยให้ควย ซึ่งน่าจะเป็นสาเหตุที่ทำให้นักเรียนสามารถเอาเนื้อหาวิชาที่เรียนมาเปรียบเทียบกับสภาพจริง ๆ

การสอนของครูบางครั้งจะเกิดปัญหาการสอนไม่ทันตามหลักสูตร ครูส่วนมากแก้ปัญหาด้วยการอธิบายเรื่องย่อ ๆ ให้นักเรียนฟังจนจบหลักสูตร ซึ่งก็เป็นกรณี เนื่องจากอย่างน้อยที่สุดนักเรียนก็สามารถเรียนเนื้อหาวิชาภูมิศาสตร์จนจบหลักสูตร แต่ก็มีครูบางคนที่เลือกเอาเฉพาะบางตอนที่ออกข้อสอบมาอธิบายให้นักเรียนฟังก่อนสอบ เนื่องจากสอนไม่ทันตามหลักสูตร วิธีการแบบนี้เป็นการแก้ปัญหาที่ไม่เหมาะสมที่ครูควรกระทำ นอกจากนี้ในการสอนทุกครั้ง เมื่อครูประสบปัญหาครูส่วนมากจะแก้ปัญหาด้วยตนเอง เช่น ค้นคว้าหาความรู้เพิ่มเติม ซึ่งเป็นวิธีการแก้ปัญหาที่ดี แต่ควรจะมีการสังเกตการสอนและการวิจารณ์จากหัวหน้าหมวดศึกษาศาสตร์และเพื่อนร่วมงาน และครูเองก็ควรยอมรับฟังการวิจารณ์เหล่านี้ เพื่อปรับปรุงการเรียนการสอนวิชาภูมิศาสตร์ให้เหมาะสมยิ่งขึ้น

การที่ครูส่วนมากให้ความเห็นว่า อุปสรรคที่ครูสอนไม่ทัน เนื่องมาจากครูมีภาระการทำงานมากเกินไป ทั้งงานสอนและงานพิเศษอื่น ๆ จึงน่าจะผู้บริหารจะได้ลดภาระการทำงานของครูลงไปบ้าง อาจจะลดชั่วโมงสอน หรือลดงานพิเศษอื่น ๆ ไปบ้าง เพื่อครูจะได้มีเวลาในการเตรียมการสอนให้มีประสิทธิภาพกว่าเดิม

7.3 การจัดกิจกรรม

ครูส่วนมากให้ความเห็นว่า การจัดกิจกรรมมีปัญหาเนื่องมาจาก เนื้อหาวิชาภูมิศาสตร์มากเกินไปจนไม่มีเวลาจัดกิจกรรมในชั่วโมงสอนได้ นอกจากนี้ยังขาดอุปกรณ์

และแหล่งค้นคว้า แสดงให้เห็นว่า หลักสูตรกว้างมาก เนื้อหาวิชามีมากเกินไป ถ้าครูไม่รู้จักสรุปหัวใจสำคัญของเนื้อหาทำให้สอนไม่ทันตามหลักสูตร ครูส่วนมากให้ความเห็นว่า การสอนทันหรือไม่ทันหลักสูตรขึ้นอยู่กับเทคนิคของแต่ละคน แสดงให้เห็นว่า ครูเองก็เห็นความสำคัญของเทคนิคการสอน จึงน่าจะครูจะได้ปรับปรุงการสอนและพยายามสรุปหลักเกณฑ์สำคัญของเนื้อหาวิชาสอนนักเรียน นอกจากนั้นการที่เนื้อหาวิชาภูมิศาสตร์มีมากเกินไป น่าจะเป็นสาเหตุที่ทำให้ครูและนักเรียนมีความเห็นตรงกันที่ว่า ไม่มีการเชิญวิทยากรมาให้ความรู้แก่นักเรียนเลย ส่วนการจัดทัศนศึกษานั้น ครูส่วนมากยอมรับว่า มีประโยชน์ต่อนักเรียนมาก เพราะเป็นการให้ประสบการณ์ตรงแก่นักเรียน ซามูเอล คันทัน¹⁵ พบว่า การจัดกิจกรรมเป็นสิ่งสำคัญมาก การพานักเรียนไปศึกษานอกสถานที่และใช้ชุมนุมชนเป็นแหล่งความรู้จะช่วยให้การสอนวิชาภูมิศาสตร์มีประสิทธิภาพดี แต่ปรากฏว่า นักเรียนส่วนมากตอบว่า ครูไม่เคยจัดไปศึกษานอกสถานที่เลย คงจะเนื่องมาจากครูมีภาระการงานมากเกินไป และเนื้อหาในหลักสูตรก็มีเป็นจำนวนมาก ครูจึงไม่มีเวลาในการจัดกิจกรรมดังกล่าวได้ จึงน่าจะครูจะได้จัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรขึ้นเพื่อช่วยแก้ปัญหาการเรียนการสอน เช่น การจัดตั้งชุมนุมสังคมศึกษา โดยให้นักเรียนเลือกประธานและกรรมการชุมนุม นักเรียนทุกคนมีสิทธิเป็นสมาชิก มีอาจารย์ภูมิศาสตร์เป็นที่ปรึกษาชุมนุม กรรมการชุมนุมอาจจะจัดเชิญวิทยากรมาบรรยายให้นักเรียนทั้งบ้าง จัดให้มีการอภิปรายถึงปัญหาสำคัญเกี่ยวกับภูมิศาสตร์บ้าง และอาจจะจัดทัศนศึกษาบ้าง ตามความเห็นชอบของอาจารย์ที่ปรึกษา นอกจากนี้ผู้บริหารควรจะช่วยเหลือสนับสนุนการจัดกิจกรรมดังกล่าวด้วยการออกจดหมายราชการติดต่อและจัดหาพาหนะในการเดินทาง รวมทั้งการคำนึงถึงความปลอดภัยต่าง ๆ ให้แก่เด็กด้วย ถ้าผู้บริหารให้ความสนใจและให้บริการแก่ครูเป็นอย่างดี ครูย่อมจะเกิดกำลังใจและเกิดความกระตือรือร้นที่จะปรับปรุงการเรียนการสอนให้ดีขึ้นกว่าเดิม

7.4 อุปสรรคการสอน

ครูและนักเรียนส่วนมากให้ความเห็นเกี่ยวกับชนิดของอุปสรรคที่ครูใช้ตรงกันคือ ใช้แผนที่ ลูกโลก รูปภาพแผนที่ อยู่ในระดับค่อนข้างมาก แต่อุปสรรคประเภทเครื่องฉาย

¹⁵ Duncan, op.cit., p. 1306.

ใช้น้อย เป็นที่สังเกตว่า การสอนภูมิศาสตร์ของโรงเรียนมัธยมศึกษาของไทยส่วนมากใช้ ภาพยนตร์ สไลด์ ฟิล์มสตริป ประกอบการสอนน้อย คงจะเป็นเพราะว่าอุปกรณ์การสอนประเภท เครื่องฉายจำเป็นต้องขอยืมจากสถานข้าราชการ และสถาบันต่างประเทศ ครูเองก็ไม่มีเวลา ในการไปติดต่อด้วยตนเอง การขอยืมจำเป็นต้องทำจดหมายราชการติดต่อกันไป และต้องการ พาทะหนในการเดินทาง จึงเป็นภาระยุ่งยากพอสมควร ถ้าหัวหน้าหมวดสังคมศึกษา ครูผู้สอน และผู้บริหารจะร่วมมือกันให้มากขึ้น ก็จะเป็นการแก้ปัญหาไปได้พอสมควร

7.5 การวัดผล

ครูและนักเรียนให้ความเห็นตรงกันว่า วิธีการวัดผลส่วนมากใช้ข้อทดสอบ ทั้งแบบปรนัยและอัตนัยรวมกัน ส่วนระยะเวลาการวัดผลโดยมากให้ทำข้อทดสอบประจำภาค ก่อนเปิดเทอม ซึ่งนักเรียนส่วนมากไม่เห็นด้วย นักเรียนต้องการให้มีการวัดผลทุกครั้งที่จบบท เรียน คงจะเนื่องมาจากการวัดผลเมื่อจบบทเรียนหนึ่ง ๆ จะช่วยให้นักเรียนทราบว่า ตนเอง มีความรู้ความเข้าใจเนื้อหาวิชาในบทเรียนนั้นมากน้อยเพียงใด จะได้ปรับปรุงแก้ไขการเรียน ของตนได้ทันที่ อีกประการหนึ่ง เนื้อหาวิชาในบทเรียนบทหนึ่ง ๆ ก็คงจะพอดีที่นักเรียน จะสามารถทำข้อสอบให้ได้ผลดี ฉะนั้น ครูจึงควรที่จะเพิ่มเติมระยะเวลาการวัดผลของตนขึ้น เพื่อจะได้คุมผลสัมฤทธิ์ในการเรียนของนักเรียนในแต่ละบทเรียน และจะได้ปรับปรุงแก้ไขได้ ทันทีเมื่อเกิดปัญหาขึ้น

ส่วนปัญหาสำคัญของการวัดผลนั้น เนื่องจากไม่มีการวิเคราะห์ข้อสอบที่ออกไปแล้วว่า ได้มาตรฐานหรือไม่ เพียงใด บางครั้งครูวัดผลทางด้านความจำมากเกินไป จึง จำเป็นต้องมีมาตรฐานของข้อสอบที่ตรงกัน หัวหน้าหมวดสังคมศึกษาและครูผู้สอนควรจรรวม มือกันวางหลักเกณฑ์การสร้างข้อทดสอบให้ตรงกัน เมื่อสร้างข้อทดสอบแล้วผู้บริหารอาจให้ บริการในการวิเคราะห์ข้อสอบ โดยการมอบหมายให้ครุหมวดคณิตศาสตร์ช่วยเหลือวิเคราะห์ ข้อทดสอบดังกล่าว ส่วนปัญหาการขาดวัสดุและอุปกรณ์ในการสร้างแบบทดสอบ น่าจะเป็นหน้าที่ ของผู้บริหารที่จะให้บริการทางด้านการจัดพิมพ์ข้อสอบ และการจัดหาวัสดุอื่น ๆ ที่จำเป็นให้แก่ครู

สำหรับความช่วยเหลือทางด้านต่าง ๆ ที่ครูต้องการ คือทางด้านเนื้อหาวิชา- การ ด้านวิธีสอน การสร้างและการใช้อุปกรณ์การสอน ปัจจุบันนี้วิทยาการใหม่ ๆ เกิดขึ้นมาก วิธีการสอนแบบใหม่ก็แพร่หลายเข้ามา ครูเองถึงแม้ว่าจะสำเร็จการศึกษาถึงขั้นปริญญาตรี ครูก็ จำเป็นต้องค้นคว้าหาความรู้ทางด้านต่าง ๆ ดังกล่าวด้วยตนเองให้มากขึ้น นอกจากนี้ผู้บริหาร

ก็ควรจะช่วยเหลือโดยการส่งครูไปศึกษาอบรมเพิ่มเติม รวมทั้งการจัดหาหนังสือตำราภูมิศาสตร์ใหม่ ๆ มาบริการแก่ครูและนักเรียนในห้องสมุดของโรงเรียนให้มากขึ้น

ข้อเสนอแนะของผู้วิจัย

ข้อเสนอแนะสำหรับกระทรวงศึกษาธิการ

1. กระทรวงศึกษาธิการควรปรับปรุงหลักสูตร และเนื้อหาวิชาในหลักสูตรเสียใหม่ โดยแบ่งเนื้อหาวิชาในแต่ละระดับชั้นให้แยกออกจากกันโดยเด็ดขาด อย่าให้ซ้ำ ๆ กัน จะทำให้นักเรียนเกิดความเบื่อหน่าย และไม่คุ้มค่ากับเวลาที่เสียไป
2. กระทรวงศึกษาธิการ ควรปรับปรุงหนังสือแบบเรียนวิชาภูมิศาสตร์ให้เหมาะสมกับความสนใจและความสามารถของนักเรียนในแต่ละระดับชั้น ควรปรับปรุงเนื้อหาให้ทันสมัย ตลอดจนแบบฝึกหัด คำถาม รูปภาพ และแผนที่ประกอบให้ชัดเจน
3. ผู้จัดทำแบบเรียน ควรปรับปรุงตำราเรียนให้สมบูรณ์เพื่อที่จะเป็นทั้งตำราเรียน และคู่มือครูด้วย และควรจะแปลตำราภาษาต่างประเทศเป็นภาษาไทย และดัดแปลงให้สอดคล้องกับวัฒนธรรมของไทย
4. กระทรวงศึกษาธิการควรจัดสรรงบประมาณให้แก่โรงเรียนอย่างเพียงพอ เพื่อช่วยให้ทางโรงเรียนจัดบริการทางด้านการจัดหาหนังสือให้พอเพียงแก่การค้นคว้าของครูและนักเรียน และจัดหาอุปกรณ์ที่ทันสมัย รวมทั้งสร้างแบบทดสอบมาตรฐาน ตลอดจนสิ่งอื่น ๆ ที่จะช่วยให้การเรียนวิชาภูมิศาสตร์มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น
5. กระทรวงศึกษาธิการควรจัดให้มีการอบรมครู และนิเทศการศึกษาแก่ครูในต่าง ๆ ทั้งด้านเนื้อหาวิชาการ วิธีการสอน การใช้อุปกรณ์ การจัดกิจกรรม และการวัดผล จะได้เป็นประโยชน์แก่ครูในการปรับปรุงการสอนให้ดีขึ้น อาจจะให้หัวหน้าสายวิชาไปรับการอบรมเกี่ยวกับการนิเทศโดยเฉพาะ และมาทำการนิเทศครูในสายวิชาของตน เป็น การนิเทศภายในโรงเรียน

ข้อเสนอแนะสำหรับผู้บริหารโรงเรียน

อาจารย์ใหญ่เป็นตัวจักรสำคัญในการส่งเสริมการเรียนการสอนวิชาภูมิศาสตร์ให้มีประสิทธิภาพ ถ้าผู้บังคับบัญชาให้ความสนใจวิชานี้ก็จะมีผลทำให้ครูผู้สอนเกิดกำลังใจและเกิดความกระตือรือร้นในการสอนเป็นพิเศษ

1. อาจารย์ใหญ่ ควรจัดครูเข้าสอนโดยคำนึงถึง ความรู้ และประสบการณ์ของครูว่า ได้รับการฝึกฝนอบรมมาโดยเฉพาะ และเลือกเรียนวิชาภูมิศาสตร์เป็นวิชาเอกหรือวิชาโท รวมทั้งได้เรียนวิชาที่เป็นหลักเกณฑ์สำคัญของวิชาภูมิศาสตร์ มาให้ครบทุกรายวิชา เพื่อจะได้หลักเกณฑ์ที่ถูกต้องของวิชาภูมิศาสตร์

2. ในการสอน อาจารย์ใหญ่ควรอำนวยความสะดวกในการจัดหาอุปกรณ์การสอนต่าง ๆ ตลอดจนการออกหนังสือราชการ เชิญบุคคลภายนอกเข้ามาเป็นวิทยากร และเยี่ยมภาพยนตร์จากสถาบันต่าง ๆ มาฉายประกอบการสอน นอกจากนี้ ควรส่งเสริมการศึกษานอกสถานที่ เพื่อให้นักเรียนได้รับประสบการณ์ตรง ซึ่งจะช่วยให้การเรียนของนักเรียนดีขึ้น

3. อาจารย์ใหญ่ควรส่งครูเข้ารับการอบรมเพิ่มเติม ทางด้านเนื้อหาวิชาการ วิธีสอนแผนใหม่ การสร้าง และการใช้อุปกรณ์การสอน เพื่อเป็นการส่งเสริมให้ครูมีความรู้ทันสมัยเสมอ

4. อาจารย์ใหญ่ควรให้การสนับสนุนในการจัดซื้อหนังสือตำราภูมิศาสตร์ใหม่ ๆ เข้าห้องสมุดโรงเรียนบ้าง เพื่อที่ครูและนักเรียนจะได้ใช้ค้นหาหาความรู้เพิ่มเติม

5. อาจารย์ใหญ่ ควรพยายามจัดสรรงบประมาณ เพื่อจัดห้องสังคมศึกษาโดยเฉพาะ และใช้ประโยชน์ได้อย่างจริงจัง เช่น เป็นที่เก็บรวบรวมอุปกรณ์การสอน และเป็นแหล่งสะสมตำราและหนังสืออ่านประกอบวิชาภูมิศาสตร์สำหรับครูและนักเรียน

ข้อเสนอแนะสำหรับครูสอนภูมิศาสตร์

ครูสอนภูมิศาสตร์ เป็นบุคคลสำคัญที่สุดในการเรียนการสอนวิชาภูมิศาสตร์ ครูควรปรับปรุงตนเองในด้านต่อไปนี้

1. ความเข้าใจในหลักวิชา และความมุ่งหมายในการสอนวิชานี้ ครูควรเข้าใจลักษณะวิชาภูมิศาสตร์ที่ถูกต้อง เพื่อจะได้สอนวิชาภูมิศาสตร์ให้เหมาะสมตามหลักวิชาการ และตามหลักเกณฑ์ เนื่องจากวิชาภูมิศาสตร์เป็นวิชาที่มีเหตุผล มีข้อเท็จจริงที่จะทำการพิสูจน์ได้ เพราะฉะนั้น ในการสอนวิชาภูมิศาสตร์ครูควรคำนึงถึงข้อนี้

2. ครูควรปรับปรุงตนเองให้มีความรู้อย่างกว้างขวาง และพยายามค้นคว้าหาความรู้เพิ่มเติมให้ทันเหตุการณ์ปัจจุบันอยู่เสมอ

3. ด้านวิธีสอน ครูควรปรับปรุงตนเองทางด้านต่าง ๆ ดังนี้

3.1 การเตรียมการสอน ครูควรวางแผนการสอนระยะยาวไว้ตลอดทั้งปี ครูควรตั้งจุดมุ่งหมายของการสอนแต่ละตอนที่แน่นอน จะได้เป็นแนวทางในการจัดกิจกรรม การใช้อุปกรณ์ และการวัดผลด้วย

3.2 วิธีสอน ครูควรปรับปรุงวิธีสอนของตนให้สัมพันธ์กับวิชาอื่น ๆ เช่น วิชาประวัติศาสตร์ ภาษาไทย และควรเรียนเรื่องเนื้อหาโดยเน้นมโนทัศน์ของเรื่องนั้น ๆ เป็นหลัก จะช่วยให้นักเรียนมีความเข้าใจหลักเกณฑ์สำคัญ และความต่อเนื่องระหว่างวิชาต่าง ๆ ได้ดีขึ้น นอกจากนี้ ครูควรจะทดลองใช้วิธีสอนใหม่ ๆ บ้าง เช่น วิธีสอนแบบสืบสวน สอบสวน หรืออาจจะหยิบยกปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมมาช่วยกันอภิปราย และค้นหาข้อเท็จจริงต่าง ๆ เกี่ยวกับเรื่องดังกล่าว ก็จะช่วยให้นักเรียนรู้จักวิธีการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น เช่น ปัญหาสิ่งแวดล้อมเป็นพิษ (Pollution) ปัญหาประชากร เป็นต้น

3.3 กิจกรรม และอุปกรณ์ ในการจัดกิจกรรม ครูควรคำนึงถึงการจัดกิจกรรมการสอนตามความเหมาะสมของเนื้อหาแต่ละตอน เช่น การอภิปราย โต้วาที การเชิญวิทยากรมาให้ความรู้แก่นักเรียน และ การจัดทัศนศึกษา

ส่วนการใช้อุปกรณ์การสอนนั้น ครูควรให้สอดคล้องกับเนื้อหาของแต่ละตอน และให้ตรงกับจุดมุ่งหมายของเรื่องที่จะสอน เป็นการช่วยให้นักเรียนเข้าใจในเนื้อหาวิชาภูมิศาสตร์ดีขึ้น และนักเรียนก็สนุกสนานขึ้นด้วย

3.4 การวัดผล การวัดผลจำเป็นต้องให้ตรงกับจุดมุ่งหมายที่ได้ตั้งไว้ จึงจะทราบผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้ของนักเรียนที่แท้จริง การประเมินผลนั้น นอกจากจะเป็นการทำข้อทดสอบแล้ว ยังมีวิธีอื่น ๆ อีก เช่น การจับนิทรรศการ การทำรายงาน การทำ

แผนที่โครงร่าง การแข่งขันตอบปัญหา สิ่งเหล่านี้นอกจากจะเป็นการประเมินผลการเรียนการสอนแล้ว ยังเป็นส่วนหนึ่งที่จะช่วยให้นักเรียนสนใจ และกระตือรือร้นในการเรียนวิชา ภูมิศาสตร์มากขึ้นกว่าเดิม

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษา และวิจัยเปรียบเทียบผลของวิธีสอนภูมิศาสตร์ในแบบต่าง ๆ กัน
2. อุปกรณ์การสอนวิชาภูมิศาสตร์เป็นสิ่งจำเป็นมากในการสอน โดยเฉพาะอย่างยิ่งแผนที่และลูกโลก ตลอดจนอุปกรณ์อย่างอื่น ๆ ทำให้เกิดปัญหาการใช้อุปกรณ์ให้สัมพันธ์กับเนื้อหาที่จะสอน จึงควรมีการวิจัยเรื่อง ปัญหาการใช้อุปกรณ์การสอนวิชาภูมิศาสตร์ในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย เพื่อจะได้ทราบปัญหา และได้แนวทางในการเสนอแนะการแก้ไขปัญหานั้นซึ่งจะเป็นผลให้การ เรียนการสอนวิชาภูมิศาสตร์ดีขึ้น
3. ควรใช้เวลาศึกษานานพอสมควร หากผู้วิจัยจะเข้าไปร่วมอยู่ในกลุ่มประชากรได้ก็ยิ่งดี
4. การวิจัยควรใช้หลาย ๆ แบบ เช่น การสังเกต การสัมภาษณ์ประชากรก่อนจะใช้แบบสอบถาม

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย